

DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2020.56.275-292>

УДК.711.27

Чижевська Лідія Олександрівна

Київський національний університет будівництва і архітектури

e-mail: lydiachyzhevska@gmail.com,

<http://orcid.org/0000-0002-5206-3666>

ЛАНДШАФТНЕ ПЛАНУВАННЯ – ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ПРОСТОРОВОГО ПЛАНУВАННЯ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ

Анотація: розглянуто питання ландшафтного планування та його основних складових, зокрема, культурних ландшафтів, природних компонентів, матеріальних об'єктів та елементів антропогенного походження. Наведена методика оцінювання привабливості ландшафтів для туристично-рекреаційної діяльності з встановлення рекреаційної ємності територій, допустимого рекреаційного навантаження та рекреаційної дигресії.

Для встановлення розмірів території рекреаційного ландшафту запропоновано формулу, де для окремих територій надано понижаючі коефіцієнти. За результатами проведених досліджень та узагальнень пропонується виокремити території з високим, середнім та низьким значенням потенціалу для туристично-рекреаційної діяльності. Запропонована формула визначення рекреаційної ємності сільських територій.

Проведена оцінка потенціалу ландшафтів об'єднаної територіальної громади для цілей рекреації та туризму дозволяє отримати загальну величину території відповідного функціонального призначення. Ключовий містоуворюючий показник – максимально допустима чисельність відпочиваючих і туристів визначається для встановлених територій із застосуванням показників. Що надаються чинними будівельними нормами.

Отриманий результат служить для порівняння з наявною рекреаційною та туристичною інфраструктурою та використовується для визначення потреби в стаціонарних об'єктах відповідного функціонального призначення, а також для визначення конкретних територій і майданчиків для їх містобудівного освоєння з метою реалізації положень Стратегії соціально-економічного розвитку територіальної громади.

Приводяться конкретні результати ландшафтного планування, які дозволили суттєво скорегувати ключові соціально-економічні показники розвитку Сатанівської громади Хмельницької області та Коблівської ОТГ Херсонської області у порівнянні з вихідними прогнозами.

Ключові слова: культурний ландшафт; оцінювання ландшафтного потенціалу; рекреаційні ресурси; допустиме рекреаційне навантаження.

Постановка проблеми. Стан та перспективи розвитку соціально – економічної бази визначають напрямки формування забудови конкретних поселень та адміністративно – територіальних утворень – об'єднаних територіальних громад, до складу яких вони входять. Для сільських громад земля – це засіб виробництва, який формує містоутворюючу сферу.

В переважній більшості вже розроблених стратегій для об'єднаних територіальних громад акцентується увага на розвиткові рекреаційно – туристичної галузі, як у цілому, так і сільського туризму – зокрема. Через це з'являється можливість введення в сферу економічної діяльності значної частини територіального ресурсу, який до цього практично зовсім не був задіяний. Саме встановлення рекреаційно – туристичного потенціалу території ОТГ обумовлює актуальність опрацювання методик оцінки рекреаційних ландшафтно – територіальних ресурсів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Застосування методів рекреаційної та ландшафтно оцінки територій досліджувалась в роботах таких українських вчених, як В.Я. Городський, Т.Ф. Панченко, І.Д. Родічкін, В.І. Тимчинський та інших. Цими вченими опрацьовані методи оцінки рекреаційних ресурсів: клімату і погодних умов (у різні пори року), елементів ландшафту та їх комплексів (водойми, ліси, гірські масиви), курортних ресурсів (мінеральні води, лікувальні грязі), туристичних об'єктів (пам'ятки архітектури та інші привабливі для відвідування об'єкти), за допомогою яких здійснюється «інтегральна» оцінка рекреаційних ресурсів з метою використання їх для відпочинку, лікування і туризму. Поєднання методів «рекреаційної оцінки» та «ландшафтно оцінки» трансформовано в поняття «комплексна ландшафтно-рекреаційна оцінка території» (регіону, району, населеного пункту).

Методи комплексної ландшафтно-рекреаційної оцінки територій досліджувалась в роботах В.І. Новікова, В.Я. Городського, В.І. Зарецького, М.П. Шеломова та інших. Серед останніх наукових досліджень з проблеми комплексної оцінки територій різного функціонального призначення слід відмітити праці Т.Ф. Панченко, Л.Г. Руденка, на які спирався автор у своєму дисертаційному дослідженні.

Мета статті. Опрацювати та запропонувати як загальну методику і удосконалені методи дослідження проблем архітектурно-планувальної організації сільських територій і поселень туристично-рекреаційною функцією, в тому числі у межах об'єднаних територіальних громад.

Висвітлити запропоновану комплексну оцінку всієї території об'єднаної територіальної громади, а також спеціалізовану «ландшафтно-рекреаційну» оцінку окремих ділянок.

Виклад основного матеріалу. Стан та перспективи розвитку соціально-економічної бази визначають напрямки формування забудови конкретних поселень та адміністративно-територіальних утворень – об'єднаних територіальних громад, до складу яких вони входять.

Головним ресурсом громад, поряд з людьми, що там проживають, є земля, або ж територія у самому широкому розумінні. Для сільських громад земля – це засіб виробництва, який формує місто утворюючу сферу.

В переважній більшості вже розроблених стратегій для ОТГ акцентується увага на розвиткові туристично-рекреаційної галузі в цілому, або, як мінімум, сільського туризму – зокрема. Саме розвиток туристично-рекреаційної галузі здатен надати нової якості процесам забезпечення життєдіяльності ОТГ, забезпечити реальний ріст зайнятості населення. Завдяки цьому вводиться в сферу економічної діяльності та частина, часто дуже значна, територіального ресурсу ОТГ, що до цього практично зовсім, або майже зовсім, не була задіяна.

За участю автора виконані науково-проектні розробки з просторового планування території різних громад, як таких, для яких розвиток туристично-рекреаційної галузі є провідною, чи у відповідності до «Стратегії розвитку» стратегічною ціллю, як і тих, для яких це є оперативною, тобто не ключовою ціллю, а просто являється одним із суттєвих допоміжних видів діяльності. Цей та інший практичний досвід дозволяє сформулювати коло задач і визначити спільні підходи та прийоми їх розв'язання. Найбільш важливими роботами з просторового планування території ОТГ в частині туристично-рекреаційної складової є підготовка конкретних рішень та пропозицій з максимально ефективного використання наявних в громаді ресурсів та визначених з цією метою ландшафтів.

В першу чергу проводиться оцінка потенціалу ландшафтів об'єднаної територіальної громади.

В спеціальній літературі та наукових дослідженнях, що стосуються проблем розвитку сільської рекреації, зокрема, наводиться досить вичерпний перелік аспектів оцінювання рекреаційно-туристичного потенціалу сільських територій та населених пунктів. Метою проведення оцінювання є віднайдення та акцентування характерних особливостей та ознак, що важливі з точки зору здійснення рекреаційної діяльності та мають безпосередній вплив на архітектурно-планувальну організацію забудови, як сільських територій, так і окремих населених пунктів. На перший план виступають територіальні компоненти, що складають поняття "ландшафт". В контексті даного

дослідження йдеться про ландшафт, тільки в якості простору для відвідування (об'єктів історико-культурної спадщини та природно-заповідного фонду), але й про перспективи використати його рекреаційної функції: (санаторно-курортного лікування, відпочинку «на природі», усіх видів сільського і зеленого туризму).

У наукових дослідженнях та проектній практиці за кордоном, зокрема у Німеччині, де опрацювання даної тематики триває десятки років, для означення об'єкту дослідження вживається термін "культурний ландшафт" [10]. Це визначення ландшафту як "сформованого, зміненого або такого, який перебуває під впливом людини і який включає різні складові: природні компоненти та їхні комплекси, матеріальні об'єкти і елементи антропогенного походження, а також нематеріальні явища, що існують у сприйнятті, традиціях і пам'яті людини" (Рис. 1).

Рис.1. Структурні компоненти, що складають поняття культурний ландшафт.

Таким чином оцінка властивостей ландшафту одночасно має за мету оцінку потенційного середовища рекреації. Для цього необхідна інвентаризація та ідентифікація особливої природної та культурної своєрідності, антропогенних елементів. До перших відносяться природні компоненти: рельєф, ґрунти, клімат, водні об'єкти, флора і фауна. До наступних антропогенних елементів відповідно належать: сільська поселенська мережа та сільські поселення, інженерно-транспортна інфраструктура, пам'ятки історії та матеріальна культура. Асоціативні елементи – це духовна спадщина – пам'ять про визначні історичні події, діяльність видатних осіб, традиції, фольклор та етнографія.

Оцінювання привабливості ландшафтів для туристично-рекреаційної діяльності у сільських умовах повинно визначати ландшафтну своєрідність відповідно до регіональної специфіки та ландшафтне різноманіття (Рис. 2).

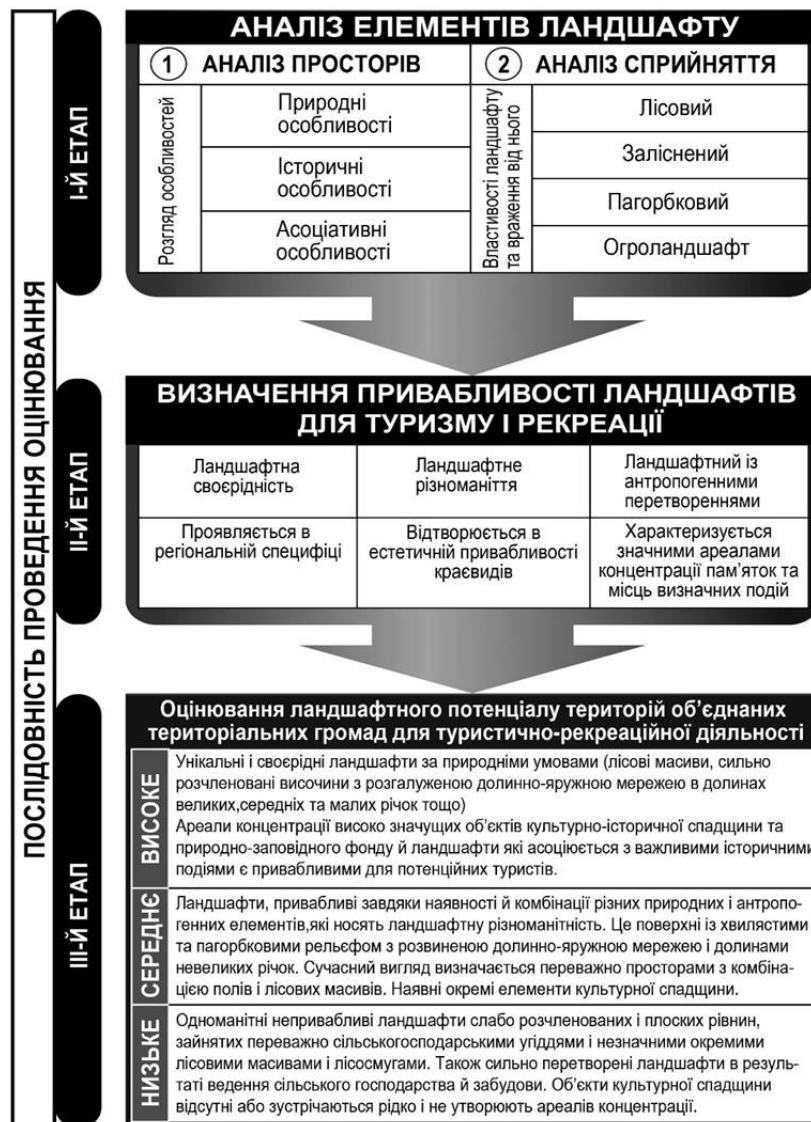

Рис.2. Методика обґрунтування рекреаційного потенціалу територій та поселень (ОТГ).

У результаті використання різних методичних підходів до оцінки природно-ландшафтних ресурсів повинно бути встановлено:

– рекреаційну ємність території – максимально допустимий рівень рекреаційного використання території з урахуванням містобудівних і екологічних вимог, який визначається показником щільності (відношення кількості постійного і тимчасового населення до площі території, що приймається на основі нормативних показників на різні види територій (1 особа на гектар території парку, метр квадратний на одного відвідувача в рекреаційній зоні парку, метр квадратний для дорослого чи дитини на території морських пляжів);

– допустиме рекреаційне навантаження – забезпечення стійкості природного комплексу, яке пов'язане з не перевищенням навантажень, що викликають незворотні екологічні зміни в природних комплексах (люд/га, люд/год/га, люд/день/га);

– рекреаційну дигресію – порушення природного середовища в результаті впливу антропогенного фактору, що характеризується ущільненням та ерозією ґрунтів, витоптуванням та знищенням лісової підстилки, трав'яного покриву, пошкодженням дерев, тощо [4].

Особливості розвитку рекреаційних функцій у сільських поселеннях на даний час безпосередньо пов'язані з процесом формування об'єднаних територіальних громад. У зв'язку з цим розрахунок рекреаційної ємності територій сільських громад і окремих сільських поселень має надзвичайно важливе практичне значення для просторового планування рекреації. Це, насамперед, пов'язано з тим, що розвиток різних форм організації рекреаційної діяльності особливо у нових умовах діяльності об'єднаних територіальних громад призводить до збільшення долі як стаціонарної рекреації, так і потреб у короткотерміновому перебуванні та ночівлі рекреантів протягом однієї доби. Відповідно, в проектах просторового планування територій сільських громад повинно бути передбачено створення можливостей для задоволення цих потреб. Проживання або нічліг на одну чи декілька ночей може відбуватися: в об'єктах стаціонарної рекреації, що є в наявності (або передбачені); в агросадибах чи просто сільських домогосподарствах, які обладнані місцями для нічлігу; у кемпінгах та наметових містечках, місця під які у відповідності до розрахунку можуть бути передбачені у документації з просторового розвитку, де здійснюється інвентаризація усіх земель на основі комплексної еколого-містобудівної оцінки. В результаті повинні бути виокремлені території за основними групами ознак, визначеними у запропонованій автором формулі (1).

Результат еколого-містобудівної оцінки території (сільської громади або сільського поселення) може бути отриманий відповідно до формули:

$$S_{отг} - (0,5 \times S * ee + S_{пр} + S_{кф} + S_{тр}) = S_{трЛ} \quad (1)$$

$S_{отг}$ – територія об'єднаної територіальної громади, га

S_{ee} – території можливих екзогенних та ендегенних процесів, га

$S_{пр}$ – території, що за функціональним використанням відносяться до земель промисловості чи виробничих територій

$S_{кф}$ – території комунальних зон сільських поселень

$S_{тр}$ – території транспорту, зон автомагістралей чи залізниць, придорожного сервісу

$S_{трЛ}$ – території рекреаційного ландшафту

* – на дані території, як частково придатні для рекреаційної та туристичної діяльності вводиться коефіцієнт 0,5.

За результатами проведених досліджень та узагальнень, виконаних, зокрема, під час експериментального та пошукового проектування пропонується до територій з високим значенням потенціалу для туристично-рекреаційної діяльності віднести:

– території оздоровчого та рекреаційного призначення;

– території з унікальними і своєрідними ландшафтами з природними умовами (лісові масиви, з сильно розчленованими височинами з розгалуженою долинно-яружною мережею в долинах великих, середніх та малих річок тощо);

– території природоохоронного значення з об'єктами природнозаповідного фонду (природні заповідники, біосферні заповідники, національні природні парки, регіональні ландшафтні парки та інші природоохоронні території);

– території історико-культурного призначення, на яких розташовані пам'ятки культурної спадщини ЮНЕСКО, зони охорони (буферні зони) пам'яток культурної спадщини, історико-культурні заповідні території, охоронювані ландшафтні території, музеї просто неба, меморіальні музеї-садиби, історичні ареали населених місць.

До територій із середнім значенням потенціалу для туристично-рекреаційної діяльності відносяться ландшафти, привабливі завдяки наявності й комбінації різних природних і антропогенних елементів, які носять ландшафтну різноманітність. Це поверхні із хвилястим та пагорбковим рельєфом в комбінації з розвиненою долинно-яружною мережею і долинами невеликих річок та потічків. Сучасний вигляд визначається переважно просторами з комбінацією полів і лісових масивів – переважно це території сільськогосподарських підприємств, а також мисливські угіддя. Сюди ж відносяться території окремих елементів культурної спадщини.

До територій із низьким значенням потенціалу для туристично-рекреаційної діяльності відносяться території з одноманітними, візуально непривабливими ландшафтами, слабо розчленованими і плоскими рівнинними, зайнятими переважно сільськогосподарськими угіддями і незначними окремими лісовими масивами і лісосмугами. Це території з ландшафтами, що мають відчутні антропогенні перетворення в результаті ведення сільського господарства та відповідних забудов. Об'єкти культурної спадщини тут відсутні або зустрічаються рідко і не утворюють ніяких ареалів концентрації.

Окремо відмітимо, що у випадку, коли на території об'єднаної територіальної громади розташовуються природно-заповідні об'єкти, то діючі нормативи регламентують виділення трьох окремих підзон:

- відкритої для регульованої та стаціонарної рекреації і туризму (території без охоронного статусу);
- для екскурсійного огляду (території, де регламентуються туристичні навантаження);
- закриті для туризму.

Конкретні розміри територій окремих підзон отримуються в якості вихідної інформації за результатами проектів землеустрою щодо організації і встановлення меж територій природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення.

Туристично-рекреаційна ємність території сільської громади визначається як сума нормативно визначених показників максимально допустимої одночасної кількості туристів чи рекреантів.

Проведений аналіз за методом експертного опитування, здійснений автором при розробці проектів просторового планування територій адміністративних районів та об'єднаних територіальних громад в різних регіонах України (Волинська, Дніпропетровська, Житомирська, Миколаївська, Сумська, Тернопільська, Херсонська та Чернівецька області), обумовив введення коефіцієнтів для різних ландшафтів по відношенню до чинних нормативних показників (для ландшафтів з високим ступенем придатності – 1; для ландшафтів с середнім ступенем придатності – 0,5; для ландшафтів із низьким ступенем придатності – 0,05).

Пропонується здійснювати визначення рекреаційної ємності сільських територій за наступною формулою:

$$Є_{лр} = Є_{л1} + Є_{л2} + Є_{л3} \quad (2)$$

де $Є_{лр}$ – ємність за результатами ландшафтно-рекреаційної оцінки;

Єл1 – одномоментна допустима ємність для територій, що отримали найвищу оцінку якості ландшафту з позицій туристично-рекреаційної діяльності;

Єл2 – одномоментна допустима ємність з коефіцієнтом 0,5 для територій, що набули середнього значення якості ландшафтів з позицій туристично-рекреаційної діяльності;

Єл3 – одномоментна допустима ємність з коефіцієнтом 0,05 для територій, що набули низького значення якості ландшафтів з позицій туристично-рекреаційної діяльності.

Завдяки проведеній оцінці потенціалу ландшафтів ОТГ з позиції їх придатності для цілей рекреації та туризму стає відомою загальна величина території, відповідного функціонального призначення для якої визначається максимально допустима чисельність відпочиваючих і туристів із застосуванням показників, що надаються державними будівельними нормами. Це ключовий містоутворюючий показник.

Для визначення комплексу заходів, пов'язаних із реалізацією стратегій розвитку ОТГ в частині туристично- рекреаційної складової, вирішення питань просторової планувальної організації, а також етапності реалізації критично необхідно здійснювати розрахунок ємності, тобто максимальної одномоментної кількості туристів та рекреантів. Оскільки на практиці території ОТГ мають різнобічні функції, в тому числі і туристично-рекреаційну, то врегулювання даних функцій потребує встановлення науково-обґрунтованих і виважених нормативів відповідного навантаження.

Встановлення рекреаційно- туристичної ємності території конкретної об'єднаної територіальної громади передбачає використання усіх отриманих результатів даного дослідження і здійснюється за наступним алгоритмом.

Визначення потреби в стаціонарних закладах рекреаційного спрямування (лікувально-санаторні, бази відпочинку, спа-готелі, тощо) здійснюються із застосуванням методу оцінки рекреаційних ресурсів, який передбачає об'єктивну якісну і кількісну характеристику всіх сукупних природних та історико-культурних ресурсів території, що визначають спеціалізацію рекреаційної діяльності та її реалізацію з урахуванням ряду умов, в першу чергу пішохідної та транспортної доступності.

Отриманий результат порівнюється з наявною рекреаційною і туристичною інфраструктурою та передбачає визначення потреби в стаціонарних об'єктах відповідного функціонального призначення. Проведений комплексний аналіз із застосуванням наведених вище методів дозволяє визначити конкретні майданчики для їх містобудівного освоєння з метою

реалізації положень Стратегії соціально-економічного розвитку територіальної громади.

Розрахунок рекреаційно-туристичної ємності територій сільських громад має надзвичайно важливе практичне значення бо формує один із ключових чинників їх просторового планування. Це, насамперед, пов'язано з тим, що розвиток різних форм організації рекреаційно-туристичної діяльності в рамках реалізації стратегічних цілей для об'єднаних територіальних громад призводить до збільшення долі стаціонарної рекреації або ж потреби в короткотерміновому перебуванні чи ночівлі рекреантів хоча би протягом однієї доби. Це повністю кореспондується з загальносвітовими тенденціями, що відображені в спеціальній літературі [11].

Виходячи з того, що в якості об'єкта, де має здійснюватися туристично-рекреаційна діяльність, розглядається вся територія об'єднаної територіальної громади, то спочатку проводиться інвентаризація усіх земель з метою виокремити ті, які не слід брати в розрахунок. Це зручно і об'єктивно виконується за допомогою засобів ГІС-технологій та на основі комплексної еколого-містобудівної оцінки під час виконання робіт із визначення сучасного стану використання територій.

Власне рекреаційна ємність території громади складається із усіх її можливостей, що виявляються за комплексним методом, запропонованим автором у складі розділу «Ландшафтний план» проекту із просторового планування території ОТГ. Такий розділ було включено до Державних будівельних норм ДБН Б.1.1-21:2017, які визначали склад та зміст проекту схеми планування території ОТГ, який в силу законодавчих колізій в 2017 році було названо «Склад та зміст схеми планування території, на якій реалізуються повноваження сільських, селищних, міських рад». В цьому нормативному документі зазначено, що розділ «Ландшафтний план» у складі схеми планування території ОТГ виконується якщо Стратегією соціально-економічного розвитку передбачено туристично-рекреаційну діяльність як стратегічну чи операційну цілі. Окремо визначено, що в «Ландшафтному плані» має бути відображено:

- території міжселевих рекреаційних утворень (курортні зони, рекреаційні зони, лікувально-оздоровчі зони);
- території зеленого екологічного сільського туризму (зокрема: населені пункти, центри народних ремесел, етнічні осередки);
- ментальні (асоціативні) ландшафти, які виявляються на основі історико-культурних подій; території та об'єкти природно-заповідного фонду з відповідним зонуванням за режимами використання;

- категорії лісів (захисні, рекреаційно-оздоровчі, експлуатаційні, природоохоронного, наукового, історико-культурного значення; території обумовлені особливостями землекористування (сільськогосподарські поля, ліси, заплави річок, поселення);
- об'єкти рекреаційної та туристичної інфраструктури (зокрема: готелі, мотелі, агросадиби, території санітарно-курортних та рекреаційних закладів);
- землі історико-культурного призначення, нерухомі об'єкти культурної
- спадщини та пам'ятки археології;
- курорти; об'єкти водного фонду;
- антропогенні ландшафти за функціональним використанням (зокрема рілля, сіножаті, пасовища, виробничі території);
- території з найбільш гострими екологічними проблемами, де необхідно запропонувати та вжити особливі заходи для їх відновлення;
- диференціація ландшафтів за критеріями привабливості для туризму і рекреації (висока, середня, низька).

Опираючись на існуючі в містобудівній практиці допустимі показники антропогенних навантажень, які узагальнено для регіонального планування приймаються: від 1 люд/год у зонах регульованої рекреації до 50 люд/год в зонах рекреації. При цьому під терміном «зона регульованої рекреації» розглядається вся територія ОТГ, яка придатна для розвитку туристично-рекреаційної діяльності за результатами комплексного оцінювання.

Наприклад, виконано поетапно комплексна робота в рамках розділу «Ландшафтний план» дозволила суттєво скоригувати ключові соціально-економічні показники розвитку Сатанівської та Коблівської об'єднаних територіальних громад у порівнянні з вихідними прогнозами. Так, одномоментна здатність території Сатанівської громади оцінювалось в 23000 рекреантів, а проектом встановлено 39000. Відповідно, в Стратегії соціально-економічного розвитку Коблівської громади закладалась можливість для 36000 одномоментно перебуваючи рекреантів та туристів, а проектом було встановлено 82000 (Рис. 3), (Рис. 4).

Застосування запропонованого методу наприкінці забезпечить введення диференціації для розрахунків туристсько-рекреаційної ємності на всю територію громади та забезпечить прийняття виважених і оптимальних проектних рішень стосовно містобудівного освоєння територій, а також визначення об'єктів і напрямків розвитку забудови населених пунктів громади та їх окремих частин. В результаті буде досягнуто значного соціально-економічного ефекту для громади та її населених пунктів. Розвиток об'єктів стаціонарної рекреації пов'язаний із створенням підприємств, що обслуговують галузь, дозволяє безпосередньо створити нові робочі місця. Так, наприклад, в

стратегіях соціально-економічного розвитку Сатанівської та Волочиської громад передбачено утворення відповідно понад 150 та 70 нових робочих місць в сфері рекреації та туризму. (Стратегія розвитку Сатанівської ОТГ, Стратегія розвитку Волочиської ОТГ).

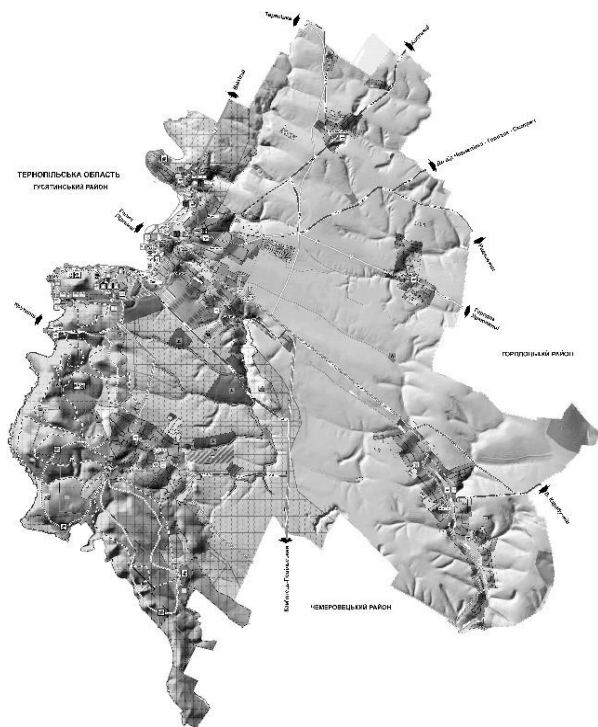

Рис.3. Ландшафтний план, розроблений як розділ в складі схеми планування території Сатанівської ОТГ.

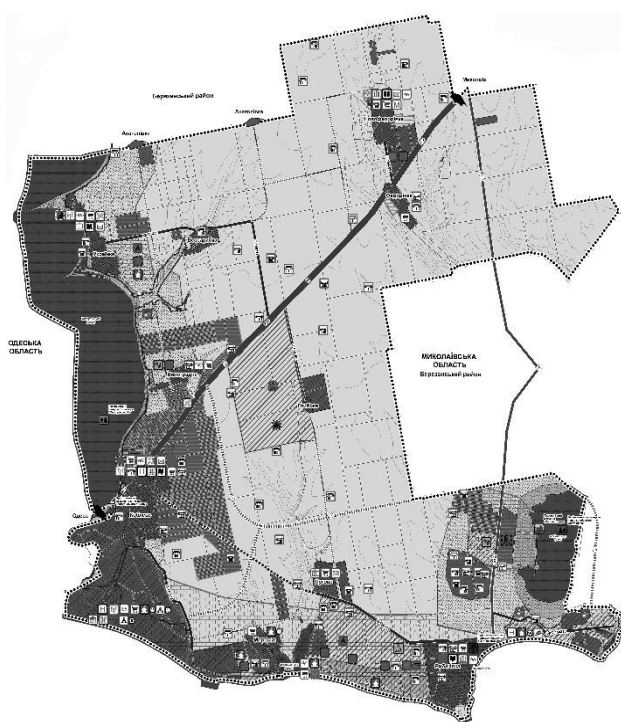

Рис.4. Ландшафтний план, розроблений як розділ в складі схеми планування території Коблівської ОТГ

Дуже важливою складовою в загальному соціально-економічному розвитку громад являється можливість включення в туристично-рекреаційну сферу окремих селянських домогосподарств. Цей процес прискорюється, коли активізується діяльність об'єктів стаціонарної рекреації, тоді власники домогосподарств мають можливість доповнювати своїми послугами на проживання та харчування рекреантів, що отримують в закладах санаторного профілю тільки лікувальні та оздоровчі послуги. Як свідчать обстеження, проведені автором в селах Кваси та Східниця Закарпатської області, це дозволяє власникам накопичувати кошти достатні для того, щоб поліпшувати стан своїх домоволодінь і навіть споруджувати нові будинки, розраховані на гостей.

Просторове планування разом з положенням «Стратегії» здатні закласти значний соціально-економічний розвиток сільських територій та поселень шляхом економічного та культурного підйому і відповідно – підвищенню рівня життя селян.

Висновки. Встановлено, що для розвитку сільської рекреації та туризму необхідна «інвентаризація» та «ідентифікація» компонентів природної (клімат, флора, фауна тощо), культурної (пам'ятки народної архітектури, визначні місця тощо), містобудівної (сільська поселенська мережа, виробнича, інженерно-транспортна інфраструктура тощо) та асоціативної своєрідності (традиції, фольклор, етнографія).

Результатом оцінки цих компонентів повинно бути визначення рекреаційної (туристичної) ємності території, що досліджується; кількості тимчасового населення (відпочиваючих, туристів); допустимих рекреаційних навантажень (осіб на 1 га); ризиків рекреаційної дигресії (ерозії ґрунтів, витоптування рослинного покриву тощо).

У результаті оцінки туристично-рекреаційних ресурсів конкретної сільської місцевості визначається «рейтинг привабливості» даних територій для розвитку зазначених функцій: високий – унікальність природно-культурних ресурсів; сучасний рівень сільської забудови; наявність збережених об'єктів водного і лісового фондів; середній – різноманітність ландшафту; наявність мереж малих річок; окремі пам'ятки та етнографічні об'єкти; наявність полів, лісових масивів, мисливських угідь; низький – одноманітність пейзажу; відсутність об'єктів культурної спадщини; сформований агроландшафт; висока питома вага сільськогосподарських угідь.

Метод «визначення рекреаційної ємності» сільських територій, запропонований автором, передбачає «інтеграцію» показників ландшафтно-рекреаційної оцінки об'єднаної територіальної громади у цілому та рейтингової оцінки окремих ділянок, що відображено у відповідній формулі та проілюстровано на конкретному прикладі таких розрахунків, встановлено, що ділянки з високим рекреаційним рейтингом можуть бути об'єктом розвитку основних туристично-рекреаційних функцій загальнодержавного і регіонального значення; з середнім – забезпечувати потреби об'єднаної територіальної громади як додаткова до агровиробничої функція з низьким – не маючи перспектив рекреаційного розвитку, підтримувати екологічну рівновагу у межах ОТГ.

Запропоновані методи складають зміст ландшафтного планування та на практиці забезпечує введення диференціації для розрахунків туристично-рекреаційної ємності на всю територію громади та відповідно – прийняття виважених і оптимальних проектних рішень стосовно містобудівного освоєння території, розвитку забудови поселень, їх окремих частин.

Бібліографія

1. The Travel & Tourist-Report. 2009. *Balansing Ekonomik Development and Enviromental* [Elektronik resource]. Режим доступно: <http://www.weforum.org/en/media/publications/>
2. Huston T. *Foudations of Interpersonal Attraktion*. N.Y., 1974.
3. Riedele W., Lange H., 2002: *Landshaft-planung*. Heidelberg, Berlin, New York.
4. Бейдик О.О. *Рекреаційно-туристські ресурси України: Методологія та методика аналізу, термінологія, районування*: Монографія. – К.: Київський університет, 2001. – 395 с.
5. *Ландшафтне планування в Україні*. під ред. Л.Г.Руденко. – К.: Реферат, 2014. – 144с.
6. *Научно-техническое задание на выполнение НИР по договору № 18-92/216.92-92 «Разработать методику определения рекреационной емкости курортно-рекреационных районов с учетом эколого-градостроительных ограничений»*. Навчальний посібник. – Київ: Центр учбової літератури, 2007. – 432 с.
7. Панченко Т.Ф. *Науково-методичні аспекти організації регіональних систем туризму на базі об'єктів історико-містобудівної спадщини / З історії вітчизняного туризму: Зб. наук. Статей – К.: Час Пік. 1997. – 168-182 с.*
8. Панченко Т.Ф. *Культурні ресурси як основний чинник сталого розвитку туризму. Досвід та перспективи розвитку міст України*. Культурологічні аспекти містобудування: Збірник наукових праць. – Вип. 24 / Відп. ред. Ю. М. Палеха. – К.: ДП УДНДПМ «Діпромiсто» ім. Ю.М.Білоконя, 2013. – с. 62-69.
9. Панченко Т.Ф. *Туристичне середовище: природа, архітектура, інфраструктура (монографія) / Т.Ф.Панченко*. – К.: Логос, 2009. – 176 с.
10. Попович С.І. *Туристично-рекреаційні ресурси України: Вступ до проблеми / Туристичні ресурси України: Зб наук. праць – К. Інститут туризму ФПУ. 1966-с.7-17.*
11. Рутинський М. Й. *Територіальна організація та оздоровчо-рекреаційна спеціалізація курортно-відпочинкових місцевостей Західноподільського Придністров'я у першій половині ХХ століття / М. Й. Рутинський // Наукові записки Тернопільського НПУ імені В. Гнатюка. Серія: Географія. – Тернопіль, 2012. – № 1. – с.143–150.*
12. Маханько Б.А. *Архитектурно – планировочная и пространственная структура сельских поселков*. – М.Стройиздат. 1977. – 109 с.
13. Маханько Б.А., Моисеева С.Б., Плотникова А.С. *Архитектурно-планировочная структура общесветенных центров сельских поселков*. – М.: Стройиздат, 1982. – 108с.

14. Методические рекомендации по разработке проектов планировки и застройки сельских населенных пунктов Украинской ССР / УкрНИИПГраждансельстрой. – Киев. 1985. – 145 с.
15. Панченко Т.Ф. Актуальні аспекти організації сільського туризму (огляд проблеми та деякі рекомендації) / Туристично-краєзнавчі дослідження. - Вип. III.- К.: Ільченко, 2000.- С. 22-39.
16. Планировка сел и агропромышленных предприятий / Под.общ.ред. Ю.Ф.Хохла. – Киев. Будівельник.1988. – 80 с.
17. Степанюк А.В. «Архітектурно-планувальна реконструкція центральних сіл первинної системи розселення (на прикладі Львівської області). Автореферат на здобуття ступеню кандидата архітектури»: дис. на здобуття ступ. канд. арх. 18.00.04. Степанюк Андрій Володимирович, КНУБА. – Київ, 2018. – 22 с.
18. Омшанська А.Г. «Науково-методичні засади формування житлово-рекреаційних комплексів в приморських населених пунктах» за критерієм формування «житлово-рекреаційних утворень»: дис. на здобуття ступ. канд. арх. 18.00.04. Омшанська Анна Георгіївна, КНУБА. – Київ, 2017. – 22 с.

References

1. The Travel & Tourist-Report. 2009. Balansing Ekonomik Development and Enviromental [Elektronik resource]. Rezhim dostupno: <http://www.weforum.org/en/media/publications/> (in English)
2. Huston T. Foundations of Interpersonal Attraktion. N.Y., 1974. (in English)
3. Riedele W., Lange H., 2002: Landshaft-planung. Heidelberg, Berlin, New York. (in English)
4. Bejdik O.O. Rekreacijno-turists'ki resursi Ukraïni: Metodologiya ta metodika analizu, terminologiya, rajonuvannya: Monografiya. – K.: Kiivs'kij universitet, 2001. – 395 s. (in Ukrainian)
5. Landshaftne planuvannya v Ukraïni. pid red. L.G.Rudenko. – K.: Referat, 2014. – 144s. (in Ukrainian)
6. Nauchno-tekhnicheskoe zadanie na vypolnenie NIR po dogovoru № 18-92/216.92-92 «Razrobotat' metodiku opredeleniya rekreacionnoj emkosti kurortno-rekreacionnyh rajonov s uchetom ekologo-gradostroitel'nyh ogranichenij». Navchal'nij posibnik. – Kiïv: Centr uchbovoï literaturi, 2007. – 432 s. (in Russian)
7. Panchenko T.F. Naukovo-metodichni aspekti organizacii regional'nih sistem turizmu na bazi ob'ektiv istoriko-mistobudivnoï spadshchini / Z istorii vitchiznyanogo turizmu: Zb. nauk. Statej – K.: CHas Pik. 1997. – 168-182 s. (in Ukrainian)
8. Panchenko T.F. Kul'turni resursi yak osnovnij chinnik stalogo rozvitku turizmu. Dosvid ta perspektivi rozvitku mist Ukraïni. Kul'turologichni aspekti

mistobuduvannya: Zbirnik naukovih prac'. – Vip. 24 / Vidp. red. YU.M. Palekha. – K.: DP UDNDIPM «Dipromisto» im. YU.M.Bilokonya, 2013. – s. 62-69. (in Ukrainian)

9. Panchenko T.F. Turistichne seredovishche: priroda, arhitektura, infrastruktura (monografiya) / T.F.Panchenko. – K.: Logos, 2009. – 176 s. (in Ukrainian)

10. Popovich S.I. Turistichno-rekreacijni resursi Ukraïni: Vstup do problemi / Turistichni resursi Ukraïni: 36 nauk. prac' – K. Institut turizmu FPU. 1966-s.7-17. (in Ukrainian)

11. Rutins'kij M. J. Teritorial'na organizaciya ta ozdorovcho-rekreacijna specializaciya kurortno-vidpochinkovih miscevostej Zahidnopodil's'kogo Pridnistrov'ya u pershij polovini HKH stolittya / M. J. Rutins'kij // Naukovi zapiski Ternopil's'kogo NPU imeni V. Gnatyuka. Seriya: Geografiya. – Ternopil', 2012. – № 1. – s. 143–150. (in Ukrainian)

12. Mahanko B.A. Arhitekturno – planirovochnaya i prostranstvennaya struktura selskih poselkov. – M.Strojizdat. 1977. – 109 s. (in Russian)

13. Mahanko B.A., Moiseeva S.B., Plotnikova A.S. Arhitekturno-planirovochnaya struktura obshesvtennyh centrov selskih poselkov. – M.: Strojizdat, 1982. – 108s. (in Russian)

14. Metodicheskie rekomendacii po razrabotke proektov planirovki i zastrojki selskih naselennyh punktov Ukrainskoj SSR / UkrNIIPgrazhdanselstroj. – Kiev. 1985. – 145 s. (in Russian)

15. Panchenko T.F. Aktualni aspekti organizaciyi sil's'kogo turizmu (oglyad problemi ta deyaki rekomendaciyi) / Turistichno-krayeznavchi doslidzhennya. - Vip. III.- K.: Ilchenko, 2000.- S. 22-39. (in Ukrainian)

16. Planirovka sel i agropromyshlennyh predpriyatij / Pod.obsh.red. Yu.F.Hohla. – Kiev. Budivelnik.1988. – 80 s. (in Russian)

17. Stepanyuk A.V. «Arhitekturno-planuvalna rekonstrukciya centralnih sil pervinnoyi sistemi rozselennya (na prikladi Lvivskoyi oblasti). Avtoreferat na zdobuttya stupenyu kandidata arhitekturi»: dis. na zdobuttya stup. kand. arh. 18.00.04. Stepanyuk Andrij Volodimirovich, KNUBA. – Kiyiv, 2018. – 22 s. (in Ukrainian)

18. Omshanska A.G. «Naukovo-metodichni zasadi formuvannya zhitlovo-rekreacijnih kompleksiv v primorskih naselenih punktah» za kriteriyem formuvannya «zhitlovo-rekreacijnih utvoren»: dis. na zdobuttya stup. kand. arh. 18.00.04. Omshanska Anna Georgiyevna, KNUBA. – Kiyiv, 2017. – 22 s. (in Ukrainian)

Аннотація

Чижевская Лидия Александровна, Киевский национальный университет строительства и архитектуры.

Ландшафтное планирование - важная часть пространственного планирования сельских территориальных общин туристско-рекреационного направления.

В статье рассмотрены вопросы ландшафтного планирования и его основных составляющих, в частности, культурных ландшафтов, природных компонентов, материальных объектов и элементов антропогенного происхождения. Приведенная методика оценки привлекательности ландшафтов для туристско-рекреационной деятельности по установлению рекреационной емкости территорий, допустимого рекреационной нагрузки и рекреационной дигрессии.

Для установления размеров территории рекреационного ландшафта предложено формулу, где для отдельных территорий предоставлено понижающие коэффициенты. По результатам проведенных исследований и обобщений предлагается выделить территории с высоким, средним и низким значением потенциала для туристско-рекреационной деятельности. Предложенная формула определения рекреационной емкости сельских территорий.

Проведена оценка потенциала ландшафтов объединенной территориальной общины для целей рекреации и туризма позволяет получить общую величину территории соответствующего функционального назначения. Ключевой мистоуворюючий показател - максимально допустимая численность отдыхающих и туристов определяется для установленных территорий с применением показателей. Предоставляемых действующими строительными нормами.

Полученный результат служит для сравнения с имеющейся рекреационной и туристической инфраструктурой и используется для определения потребности в стационарных объектах соответствующего функционального назначения, а также для определения конкретных территорий и площадок для их градостроительного освоения в целях реализации положений Стратегии социально-экономического развития территориальной общины.

Приводятся конкретные результаты ландшафтного планирования, которые позволили существенно скорректировать ключевые социально-экономические показатели развития Сатановской общины Хмельницкой области и Кобливіської ОТГ Херсонської області по сравнению с исходными прогнозами.

Ключевые слова: культурный ландшафт; оценки ландшафтного потенциала; рекреационные ресурсы; допустимая рекреационная нагрузка.

Annotation

Chyzhevska Lidiia, Postgraduate Kyiv National University of Construction and Architecture the Department of Landscape Architecture.

Landscape planning is an important constituent of the spatial planning of rural territorial communities tourist and recreation direction.

The article deals with the issues of landscape planning and its main components, in particular, cultural landscapes, natural components, tangible objects and elements of anthropogenic origin. The method of estimation of attractiveness of landscapes for tourist-recreational activity on establishment of recreational capacity of territories, allowable recreational load and recreational digression is presented.

To determine the size of the territory of the recreational landscape, a formula is proposed where the coefficients are given for individual areas. According to the results of the researches and generalizations, it is proposed to distinguish areas with high, medium and low potential for tourism and recreational activities. The formula for determining the recreational capacity of rural areas is proposed.

The assessment of the potential of landscapes of the amalgamated territorial community for the purposes of recreation and tourism allows to obtain the total size of the territory of the respective functional purpose. Key City Planning Indicator - the maximum permissible number of tourists and tourists is determined for the designated territories with the use of indicators. Provided by applicable building codes.

The result obtained is used for comparison with the existing recreational and tourist infrastructure and is used to determine the need for fixed facilities of the respective functional purpose, as well as to identify specific territories and sites for their urban development in order to implement the provisions of the Strategy for socio-economic development of territorial communities.

The concrete results of landscape planning are given, which allowed to substantially adjust the key socio-economic indicators of the development of the Satanivska ATH community and Koblivska ATH in comparison with the initial forecasts.

Keywords: cultural landscape; assessment of landscape potential; recreational resources; permissible recreational load.